

Dalibor Prančević

Muzeji Ivana Meštrovića –
Galerija Ivana Meštrovića u Splitu
dalibor.prancevic@fim.hr

Izlaganje sa znanstvenog skupa

Primljeno: 16.08.2007.

Prihvaćeno: 11.09.2007.

Blagovanje Ivana Meštrovića u Splitu

U radu se tematizira način predstavljanja izvorne funkcije Galerije Ivana Meštrovića, objekta namijenjena ladanjskom stanovanju koji danas djeluje kao muzej. Sjećanje na izvornu funkciju podržava isključivo prostor namijenjen blagovanju – i to blagovanju jednog od najčešće spominjanih hrvatskih kipara, Ivana Meštrovića.

Prizemlje cijeloga zapadnog dijela negdašnje kiparove vile namijenjeno je “razgovoru i blagovanju”. Naime, polovicu tog prostora zauzima reprezentativna blagovaonica sa salonom, dok je preostali dio rezerviran za njene pomoćne prostorije.

Namještaj blagovaonice je, prema nacrtima Harolda Bilinića, izveo Nikola Crnokrak, 1941. godine. U prostoru blagovaonice već je nekoliko desetljeća izložena Posljednja večera (1945., Ženeva), slika kojom se neposredno vizualizira ideja blagovanja religijskog konteksta.

Blagovaonica Ivana Meštrovića s autentičnim namještajem neposredno svjedoči o standardu stanovanja jednog vremena, a sjećanje je na stanovanje to istaknutije uzme li se u obzir da je preostali prostor negdašnje vile preuređen i prilagođen isključivo za valorizaciju Meštrovićeva umjetničkog opusa.

Ključne riječi: Ivan Meštrović, Harold Bilinić, Nikola Crnokrak, blagovaonica, Galerija Ivana Meštrovića

Prostor unutar stalnog postava Galerije Ivana Meštrovića u Splitu, koji jedini posreduje sjećanje na boravak kipara i njegove obitelji na tome mjestu, jest blagovaonica i salon. Galerija Ivana Meštrovića građevina je koja je kiparovom darovnicom hrvatskom narodu podnijela transformaciju iz rezidencijalnog u objekt muzejske namjene.¹ Danas se samo u prostoru blagovaonice i salona zadržava originalni inventar koji upućuje promatrača na

primarnu funkciju, te jače ističe memorijalne oblike prezentacije sasvim izostavljene konceptom recentnog postava.² Inventar izložen u tom prostoru usmjeruje na hranu mada njenu vizualizaciju na stolovima ne zatičemo, za čime se u ovom slučaju i ne uočava potreba.

Kada se govori o motivu hrane u povijesti likovnih umjetnosti, tada je potrebno istaknuti kako taj motiv nije karakterističan za opus Ivana Meštrovića, iako iz njega nije sasvim izuzet. Ovom prigodom valja navesti ona djela kod kojih je moguće prepoznati problematiziranje “hranjenja”. Nije namjera ovog teksta iscrpno obraditi sva djela navedene inspiracije, već samo natuknuti vremenske okvire unutar kojih se ona pojavljuje. Motiv se javlja vrlo rano, čak 1903. godine, u djelu *Posljednji cjelov*.³ To djelo, nastalo kao nadgrobni spomenik, simboličkog je predznaka i prikazuje smrt koja konzumira mlado tijelo. Sličnu antropofagičnu temu nalazimo i u djelu *Conte Ugolino* (1905.),⁴ nadahnutom *Paklom* Dantea Alighierija. U kiparovu ranom opusu također prepoznajemo niz djela kojima je osnovna tema hranjenje i to ono prvotne naravi – dojenje! U tom smislu važno je izdvojiti djelo *Prva želja* (1906.),⁵ što prikazuje žensku dojku uz koju je prislonjeno novorođenče.⁶ Motiv dojenja Ivan Meštrović će često razrađivati te uvoditi u različite interpretacijske kontekste. Primjerice, potrebno je svratiti pozornost na djelo *Mrtva majka (Rođenje)*⁷ iz 1904. godine, što prikazuje mrtvu majku i novorođenče koje grabi dojku. Njega je moguće smjestiti u kontekst općih socijalnih neprilika koje su zadesile neuhranjenu majku, odnosno moguće je tumačiti dijete kao paradigmu instinktivne borbe za život. Motiv dojenja Ivan Meštrović će primijeniti i u djelu privatnog okružja kada portretira vlastitu suprugu dok doji dijete,⁸ odnosno višekratno na spomeničkoj plastici.⁹ Neće mu biti strano uvesti ga na primjere koji se vežu uz religijski,¹⁰ odnosno kontekst mitova¹¹ i legendi.¹² Motiv hra-

¹ Darovnim ugovorom između Ivana Meštrovića i Narodne Republike Hrvatske, potpisanim 31. siječnja 1952., reguliran je jedan od najznačajnijih i najsveobuhvatnijih poklona jednog umjetnika hrvatskom narodu. Za potrebe javnog muzejskog djelovanja Ivan Meštrović je poklonio svoju vilu u Splitu te zagrebački dom, odnosno sakralno-umjetničke cjeline: Kaštelet-Crikvine u Splitu i Crkvu Presvetog Otkupitelja kod Otavica, s umjetninama koje prate svaki od navedenih objekata.

² Stalni postav svečano je otvoren 18. svibnja 1998. (muzeološka koncepcija: Guido Quien, Božo Majstrovović; stručna suradnica: Iris Slade).

³ Posljednji cjelov, 1903. (Atelijer Meštrović, Zagreb).

⁴ Conte Ugolino, 1905. (arhivska fotografija, Galerija Ivana Meštrovića, Split).

⁵ Prva želja, 1906. (Moderna galerija, Zagreb).

⁶ Taj motiv nije stran likovnoj produkciji s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Zatičemo ga, primjerice, kod poljskog slikara Stanisława Wyspiańskiego (1869.-1907.), čija se monografija nalazi u biblioteci Galerije Ivana Meštrovića u Splitu, nekoć pripadnoj kiparu. Osobitu pažnju potrebno je usmjeriti na djelo naslovljeno *Dziecko u pierśi* (pastel, 1899.), odnosno na ostale pastele iste teme koji prethode Meštrovićevu djelu (vidjeti: Przybyszewski, S., Żuk-Skarszewski, T. (1925), *Stanisław Wyspiański*, Warszawa, Inst. Wyd. ‘Biblioteka Polska’).

⁷ Mrtva majka (Rođenje), 1904. (arhivska fotografija, Galerija Ivana Meštrovića, Split).

⁸ Olga Meštrović doji Tvrtka, 1925. (Atelijer Meštrović, Zagreb, AMZ-00188).

⁹ Majka i dijete, 1930. (postavljeno u Zagrebu i Splitu).

¹⁰ Madona s Isusom, 1917. (Atelijer Meštrović, AMZ-00248).

¹¹ Rođenje Venere, 1945. (The Snite Museum of Art, Notre Dame, IN, USA).

¹² Zidanje Skadra, 1906. (arhivska fotografija, Galerija Ivana Meštrovića, Split).

ne bit će prisutan i na drugim primjerima Meštrovićevih djela religijske inspiracije, na kojima promatramo stol te posude i hranu na njemu. U kasnijem razdoblju, Ivan Meštrović temu hranjenja ponavlja u djelu koje nastaje u sklopu niza mramornih reljefa nastalih 1953. godine, i to za *Bellevue School of Nursing* u New Yorku, a koji se odnose na njegovanje bolesnika.

Ipak, težište ovog teksta bit će stavljeno na provenijenciju inventara koji se veže uz blagovanje jednog od najpoznatijih hrvatskih kipara dvadesetog stoljeća. Galerija Ivana Meštrovića sagrađena je kao kiparova privatna investicija, a poradi stanovanja u vrijeme ljetnih mjeseci. Unutar prostora blagovaonice kipara i njegove obitelji nalazi se autentičan inventar te postaje jedino mjesto u cijelog građevini u kojem se može sagledati oprema za stanovanje važna iz dva razloga: kao svjedok standarda stanovanja jednog vremena i kao neposredan nositelj sjećanja na kiparovu prisutnost.

Ovom prigodom valjalo bi izdvojiti nekoliko natuknica koje bi sažele povijest uporabe objekta. Sustavnim otkupima parcela u tada još prigradskoj zoni Splita, počevši od 3. svibnja 1921. godine, Ivan je Meštrović priskrbio dostatno prostora kako bi osmislio prostor svoga dužeg zadržavanja u Splitu, gradu za koji ga vežu mnoga iskustva i uspomene. Dodiri Ivana Meštrovića sa Splitom vrlo su kompleksni, a kulminiraju upravo njegovom odlukom da izgradi ovaj objekt.¹³ Sam objekt vile građen je etapno, od 1931. do 1939. godine. Kada se izgradio najistočniji dio vile, sve su funkcije stanovanja već bile organizirane, te su stvorene sve pretpostavke lagodnog boravka. U podrumu djelomično izgrađene zgrade bilježi se postojanje kuhinjskog dijela. Ivan Meštrović je u tako izgrađenom objektu boravio počevši od 1932. godine. Funkcije će se pregrupirati konačnom izgradnjom vile 1939. godine na način da će se veći dio prizemlja novosagrađenoga zapadnog dijela rezervirati za “razgovor i blagovanje”. Naime, polovicu inače vrlo plitkog prostora zapadnog dijela vile zauzima reprezentativna blagovaonica sa salonom – prostorija pravokutnog tlocrta s kasetiranim stropom. U nju se ulazi iz svečanog *halla* u kojem su izložene mramorne skulpture. Takvu *izložbenu* zakonitost postavio je već Ivan Meštrović za vrijeme svog boravka u vili, a od tog je vremena pronalazimo u svim konceptima muzejskih postava. Drvo koje dominira u doživljaju blagovaonice stvara sasvim drugačiji dojam od onog što prevladava u ostalom dijelu vile. Taj je dojam primjereniji intimnijem ugođaju stanovanja, koliko god on u svojoj osnovi izgledao raskošan. Ovo je potrebno napomenuti iz razloga što su različite vrste kamena od kojih je vila građena, odnosno gradiranje njihove obrade, od izuzetne važnosti za interpretaciju objekta.¹⁴ Drugu polovicu prizemlja zapad-

¹³ Izdvajamo kratku kronologiju Meštrovićeve aktivnosti u Splitu do kupnje prve parcele na Mejama: boravak u klesarskoj radionici Pavla Bilinića, 1900. godine; inauguracija Spomenika Luki Botiću na Marmontovoj poljani, 1905. godine; samostalna izložba Ivana Meštrovića, 1906. godine; sudjelovanje na Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi u Hrvatskom domu, 1908. godine; priprema za samostalnu izložbu koju austrijske vlasti zabranjuju, 1914. godine; sudjelovanje na Izložbi jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije priređenoj u Velikoj realci, 1919. godine.

¹⁴ Potrebno je uočiti pomno razrađeno stupnjevanje reljefne obrade kamena, od obrade na bunju do ulaštenih površina kamena u unutrašnjosti, što doprinosi reprezentativnom ugođaju, ali odaje i kiparski senzibilitet Ivana Meštrovića u njegovim arhitektonskim projektima.

nog dijela vile zauzimala je pomoćna prostorija blagovaonice (kuhinja i *ofis*). U toj je prostoriji bilo postavljeno dizalo manjih dimenzija kojim se dopremala hrana iz velike kuhinje smještene u podrumu vile. Možemo pretpostaviti da se veliko kuhanje odvijalo u podrumskom dijelu zapadne zgrade, dok su se u prizemlju nalazile prostorije namijenjene pripremi jela za stol. Pomoćna prostorija vratima je bila povezana s prostorom blagovaonice. Kroz njih se dopremala hrana i postavljala na stol, koji je zapremao središnji dio blagovaonice. O razrađenom komforu koji je Ivan Meštrović namijenio vlastitoj obitelji i gostima svjedoče i tipkala pod stolom, pritiskom na koje se mogla diskretno pozvati posluga.

Prostorija u kojoj je svoje goste primao Ivan Meštrović nije ostala bez figuralne plastike. U blagovaonici se nalazi kamin čiji je prostor određen karijatidama s pripadajućom suprastrukturuom. Riječ je o dvije ženske figure u tradicijskoj nošnji koje je od lokalnog kamena¹⁵ klesao Andrija Krstulović, a prema gipsanim modelima Ivana Meštrovića. Pojava karijatida na mjestu kamina obiteljske vile omogućuje da ih interpretiramo, u duhu tradicije Meštrovićeva podneblja, čuvaricama kućnog ognjišta. Termin "ognjište" nije naveden nasumično, niti kao isključivi moment interpretacije prostora. Njega upotrebljava sam Ivan Meštrović kada popisujući svoje stvari ističe: "Kariatide za moje ognjište."¹⁶ Žena u tradicijskoj nošnji postaje prepoznatljivim motivom koji Ivan Meštrović eksploatira od ranog vremena svoje umjetničke aktivnosti, a započinje portretima majke u prvom desetljeću dvadesetog stoljeća.¹⁷

U projektiranju zapadnog dijela vile najviše je angažiran arhitekt Harold Bilinić,¹⁸ koji izrađuje niz nacрта. Posebnu pažnju Bilinić je posvetio mjestu kamina i izvedbi kasetiranog stropa blagovaonice dajući prostoru nsvakidašnju reprezentativnost. Spoj salonske građanske tradicije i ruralne tradicije Meštrovićevih predaka najizrazitiji je u ovom dijelu prostora. Zidanje opekama na mjestu kamina, a u vili u kojoj kao gradivni materijal prevladava kamen, predstavlja drugačiji koloristički i taktilni element, odnosno sugerira toplinu prostorije unutar koje se valja zadržati. U ovakvom susretu materijala, opeke i plemenitog kamena, kao i uvođenju narodnog motiva može se razaznati svojevrsan recidiv secesijskog raspoloženja koje je Ivan Meštrović imao prigodu upijati u Beču, dok je na tamošnjoj Akademiji lijepih umjetnosti studirao kiparstvo, odnosno arhitekturu. Nadalje, na popisima inventara za preostali dio kuće navedeno je kako su u prizemnom *hallu* istočnog krila, uz izrezbarenu drvenu škrinju, masivan drveni stol i zemljanu amforu, bile raspoređene i četiri tronoge seljačke stolice što postaje interesantno upravo za ovakav način interpretacije prisutnosti navedenih tradicija.¹⁹ Svojevrsan 'glazbeni salon' bio je ureden u velikoj središnjoj dvorani pr-

¹⁵ Brački kamen *Veselje fiorito*.

¹⁶ *Popis mojih stvari u Zagrebu, Splitu, Josipovcu, Ilici 12; prvi originali; maj 1941.*

¹⁷ *Moja mati*, 1908. (GIM-00633); *Moja majka*, 1909. (GIM-00077).

¹⁸ Bilinić, Harold, arhitekt (Split, 7. VIII. 1894. – 13. X. 1984.). Suradnja Harolda Bilinića i Ivana Meštrovića očitovale se u razradbi niza projekata od kojih svi neće biti realizirani. Vidjeti: Piplović, S. (1994), *Harold Bilinić (1894.-1984.)*, Split, Društvo arhitekata Split.

¹⁹ *Inventar pokretne imovine u kući /galeriji/ Meštrović u Splitu* (Arhiv Galerije Ivana Meštrovića u Splitu).

²⁰ Isto.

vog kata koja je imala izlaz na terasu, a unutar koje se među inventarom izdvajao dugački drveni stol s deset kožom tapeciranih stolica, te klavir Bösendorfer.²⁰

Podosta se vremena spekuliralo oko autorstva dizajna namještaja namijenjenog blagovaonici vile Ivana Meštrovića u Splitu. Često je isticano kako je rađen prema nacrtima samog kipara, što možemo smatrati tek dijelom istinitim. Naime, kada se raspravlja o utjecaju Ivana Meštrovića na suradnike pri izvedbi njegovih arhitektonskih projekata, potrebno je navesti misao arhitekta Nevena Šegvića koji vrlo točno opisuje Meštrovićev udjel:

*“Dakle, Bilinić i Horvat, arhitekti vlastite arhitektonske individualnosti rješavali su u Meštrovićevoj studiju one dionice arhitektonskog posla koje skulptor Meštrović, razumljivo, nije obavljao. No njegova je prisutnost stalna. Meštrović korigira, njegov arhitektonski instinkt sve uobličava.”*²¹

Upravo u tom smislu možemo govoriti i o doprinosu Ivana Meštrovića u procesu unutrašnjeg uređenja vile u Splitu. Naposljetku, ne treba zaboraviti kako je on naručitelj. Ipak, nacрте za pokućstvo izveo je Harold Bilinić što postaje razvidnim iz narudžbenice koju Ivan Meštrović potpisuje u Zagrebu, 28. veljače 1941., i to Nikoli Crnokraku, vlasniku *Radione umjetnog pokućstva i drvorezbarskih i risačih atelijera*, s adresom Kunišćak br. 22, Zagreb. Narudžbenica se odnosi na izradu cjelokupnog pokućstva blagovaonice.²²

Kako se definira ugovorom, pokućstvo mora biti izrađeno prvorazredno iz *prima slavonske hrastovine*, bogato rezbareno u stilu engleske renesanse, smeđe luženo, polirano i *antikizirano*. Tapetarski se radovi trebaju izraditi prvorazredno iz *prima materijala* te presvučeni svinjskom kožom. Svi u ugovoru navedeni predmeti trebaju biti izvedeni točno prema nacrtima i uputama Harolda Bilinića. Valja istaknuti da je dio ugovora kojim se inzistira na imenu Harolda Bilinića naknadno dopunjen, i to rukopisom drugačijim od onoga Nikole Crnokraka kojim je napisan ostali dio dokumenta. Taj je rukopis vrlo nalik rukopisu Ivana Meštrovića. Da je prema ovom ugovoru i izveden namještaj, svjedoči duplikat računa od 14. listopada 1941. koji izdaje Nikola Crnokrak Ivanu Meštroviću,²³ odnosno nacrti dizajna namještaja koji se čuvaju u Ateliju Meštrović u Zagrebu.²⁴ Numeracija na nacrtima ne odgovara numeraciji na na-

²¹ Šegvić, N. (1983/84.), Ivan Meštrović i arhitektura, u: *Arhitektura*, 186-187-188, str 4-9

²² Arhiv Galerije Ivana Meštrovića u Splitu.

Namještaj je popisan na sljedeći način: jedan Büffett sa 6 vratiju (250x105x60 cm) u srednjem dijelu 3 ladice, donji dio otvoren sa 1 policom bez rikvanda; dva Anrichtea sa 3ma vratima, donji dio otvoren kao kod biffea; jedan stol na izvaku (280x100x78 razvučeni dulj. 420 cm); jedan servant sa 2 ladice (150x60x78); četiri fotelja presvučeni svinjskom kožom; dvanaest stolaca presvučeni svinjskom kožom; jedna klupa (550x60x35-80), donji dio pun, sjedalo se otvara, 5 posebnih jastuka; jedan stol (250x75x70) sa dvije noge, ploča debela 4 cm; pet fotelja presvučeni svinjskom kožom; jedan stol okrugli (Ø100, vis 60 cm); tri fotelja, presvučeni svinjskom kožom, sa posebnim jastukom na sjedalu, punjeni pahuljicama te presvučeni plišom crvenim.

²³ Arhiv Galerije Ivana Meštrovića u Splitu.

²⁴ Arhiv Atelijera Meštrović u Zagrebu.

²⁵ Mjesec svibanj 1940. godine, koji je naveden na jednom od nacрта, vjerojatno se odnosi na dovršenje prijedloga o namještaju koji je Ivan Meštrović konačno i prihvatio potpisavši sljedeće godine narudžbenu za njegovu izradu.

rudžbenici, iako se dimenzije svakog komada pokućstva podudaraju te njihov izgled jasno govori o njihovoj povezanosti.²⁵

Narudžbenicom se precizira da se *buffet*, stol, stolci i fotelje moraju dopremiti do kraja lipnja, odnosno preostalo pokućstvo do kraja srpnja 1941. Potrebno je zapamtiti ove datume isključivo zbog određivanja povijesti uporabe materijala od strane onoga koji naručuje, dakle, Ivana Meštrovića.

No, vratimo se nakratko na Nikolu Crnokraka i njegov atelijer. Prema podacima koji se mogu pronaći u dokumentaciji Atelijera Meštrović, dobivenoj od Crnokrakovih nasljednika, Nikola je osnovao atelijer 1915. godine, a 1925. mu se pridružio sin Dragutin, i to nakon završetka studija arhitekture za unutrašnje uređenje i specijalizacije u inozemstvu (Njemačka, Austrija).²⁶ Prema istom izvoru, atelijer se ugasio 1972. godine. Novinski natpis s početka tridesetih godina prošlog stoljeća navodi sudjelovanje Nikole Crnokraka na velikoj Međunarodnoj izložbi u Bruxellesu, na kojoj ga, za izložene radove, uz ljevača umjetnina Zvonimira Oblaka, belgijski kralj odlikuje diplomom i zlatnom kolajnom prvog reda, te proglašava "prvim majstorom".²⁷

Mogli bismo zaključiti kako suradnja i povjerenje u odnosu na Nikolu Crnokraka kontinuirano traju od dvadesetih godina prošlog stoljeća kada Ivan Meštrović od Crnokraka naručuje namještaj za svoju kuću u Zagrebu.²⁸ Kasnije se nastavlja i pri opremanju vile u Splitu. Potvrdu veće povezanosti pronalazimo i u pismu iz 1942. godine kada Ivan Meštrović moli Crnokraka da mu posudi dlijeta za rezbarenje u drvu budući da je svoja zaboravio u Splitu.²⁹ Napominjemo kako je to vrijeme kada se Ivan

²⁵ Nikola Crnokrak *drvorezbarski atelijer / umjetna stolarija u Zagrebu*, 1928., nisu navedeni drugi podaci periodike (izvor: Arhiv Atelijera Meštrović, Zagreb).

"(...) G. Nikola Crnokrak izučio je zanat u drvorezbarskoj obrtnoj školi u Staroj Gradiški još god. 1891. On je živi primjer, kako se sin priprostih seljačkih roditelja može dovinuti do izvrsnog stručnjaka. Sam se usavršavao i dotjerao dotle, da je počeo praviti sam sve nacрте za svoje radove. Kasnije se uputio u Beč, gdje je svoju vještinu i svoje znanje dotjerao do prave umjetnosti. Već god. 1915. otvorio je vlastiti svoj atelje, u kojem zaposluje oko 15 izučenih stručnih suradnika. Mora sam se upravo diviti, kad sam taj atelje pogledao, šta se sve u njemu izrađuje. Ne znaš da li te više zapanjuje one specijalne, umjetnički izrađene za spavanje ili za jelo, ili gospodarske sobe, saloni, hale itd. izrađeni u svim mogućim stilovima: u renesansi, baroku, rokoko-u, u stilovima raznih Luja, u empiru i biedermeieru, a ima i najukusnije izrađeni soba i pokućstva modernog stila. Već i same prostorije ateljea, kojih imade 6, prijatno djeluju, jer su uredjene po svim pravilima higijene, zračne su i svietle, tako da pogoduju stvaralačkom raspoloženju. Osim radnih prostorija postoji poseban atelje za drvorezbarije, intarzije uz posebni kiparski atelje. Odličnu suradnju i pomoć ima g. Nikola Crnokrak u svom sinu Dragutinu, koji je izučio rezbarski zanat kod svog oca, a zatim se usavršio u raznim većim evropskim centrima, položivši i ispit za arhitekta za unutarnji uređaj u umjetno obrtnoj školi u Detmoldu u Njemačkoj (...)"

²⁷ Veliko odlikovanje dvoje zagrebačkih obrtnika (1930?/1931?), u: *Obrtnički vjesnik*, 49, str.3 (izvor: Arhiv Atelijera Meštrović, Zagreb)

²⁸ Plazibat, D. (2004), *Od doma do muzeja (Ivan Meštrović u Zagrebu)*, Zagreb, Fundacija Ivana Meštrovića. Autorica tematizira transformaciju privatne adaptacije povijesnih gradskih kuća najprije u prostor za stanovanje Ivana Meštrovića, a potom u muzej namijenjen javnosti (Atelijer Meštrović), te navodi kako su originalni primjerci namještaja, koje je uglavnom dizajnirao Ivan Meštrović, izrađeni u drvo-rezbarskom atelijeru Crnokrak u Zagrebu. Reljefe s prikazima umjetnika pri radu na naslonima stolaca i luster izradio je Petar Loboda, Meštrovićev student, prema Meštrovićevim skicama.

²⁹ Pismo što ga je Ivan Meštrović uputio Nikoli Crnokraku, Zagreb, 20. veljače 1942. (Arhiv Atelijera Meštrović, Zagreb).

Meštrović nalazi u kućnom pritvoru u Mletačkoj ulici br. 8., a nakon mjeseci provedenih u zatvoru.

Prema podacima koji se nalaze u arhivu Galerije Ivana Meštrovića u Splitu, može se vidjeti kako namještaj nije stigao u Split u terminu koji je bio predviđen ugovorom. Isporučen je krajem godine u vrijeme kada je Meštrović bio u Zagrebu i kada će prolaziti proces uhićenja u zatvoru na Savskoj cesti. O putovanju pokušava govori *Izvozna dozvola* od 15. listopada 1941., kojom se regulira izvoz oko 39 komada namještaja iz Nezavisne Države Hrvatske, odnosno Zagreba, u Italiju, točnije u okupirani Split, na adresu prof. Ivana Meštrovića. Pošiljka je utovarena 25. listopada 1941. godine. Proces izvoza zahtijevao je i regulaciju *Svjedodžbe porijekla Zanatske komore* u Zagrebu (od 25. listopada 1941.) kojom se navodi kako je riječ o rabljenom namještaju. Nadalje, Generalni konzulat Italije u Zagrebu tek 1. studenog 1941. izdaje dozvolu otpreme u Split. Ivan Meštrović napustio je Split u mjesecu rujnu 1941., te otišao stanovati u svoj zagrebački dom. Početkom studenog 1941., a u odsustvu vlasnika, namještaj je u njegovo ime preuzeo Marin Marasović, čovjek kojemu je Ivan Meštrović povjerio graditeljske radove na svojoj splitskoj vili.³⁰ Dakle, Ivan Meštrović nije mogao vidjeti namještaj koji je raspoređen na za to posebno predviđena mjesta prije 1959. godine kada je posljednji put posjetio Hrvatsku.³¹ Naime, nakon traumatičnih zatvorskih iskustava s kraja 1941. i početka 1942. godine, kipar je napustio domovinu nastanivši se ubrzo u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je dobio i državljanstvo 1954.

Ta činjenica ovaj ambijent ne čini ništa manje autentičnim. Svjedoči o pomnoj studiji Ivana Meštrovića o prostoriji namijenjenoj blagovanju, a koju, nažalost, nije imao priliku toj svrsi osobno i privesti. No, koristila ju je njegova obitelj kratko vrijeme prije odlaska iz domovine, odnosno kasniji stanari kroz čitavo vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Naknadnim izložbenim postavama i muzejskim koncepcijama ova je prostorija nadopunjena prikazom blagovanja religioznog konteksta. Naime, u prostoru blagovaonice izložena je velika kompozicija *Posljednja večera* koju je Meštrović naslikao 1945. godine u Ženevi, za svog emigrantskog boravka u Švicarskoj (1943.-1946.). Svojom temom ovo djelo podcrtava izvornu funkciju kojoj je bila namijenjena prostorija, zazivajući u sjećanje prostor samostanskih refektorija.³² Posuđe, odnosno hrana predstavljena na stolu *Posljednje večere* isključivo je u funkciji simboličkog iščitavanja cijelog prizora.

Kako bilo, blagovaonica Ivana Meštrovića s posebno za nju dizajniranim namještajem neposredno svjedoči o uzusima ponašanja za stolom jednog vremena, a sjećanje je na stanovanje to istaknutije uzme li se u obzir da je preostali prostor negdašnje vile preuređen i prilagođen valorizaciji njegova umjetničkog opusa.

³⁰ Vidjeti: Prančević, D. (2006), Prilog povijesti gradnje Vile Meštrović u Splitu, u: Kultura ladanja, zbornik Dana Cvita Fiskovića, str. 315-330, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

³¹ Nakon što je napustio domovinu 1942. godine, Ivan Meštrović će je ponovno posjetiti svega jednom, i to 1959. godine, kako bi između ostalog vidio na koji su način uređeni muzeji njegovih radova.

³² U pismu što ga je Olga Meštrović poslala Dušku Kečkemetu, 8. siječnja 1980. godine, navodi se kako je *Posljednja večera* upravo *namijenjena za jedaću sobu* (Arhiv Galerije Ivana Meštrovića, Split).

Literatura

- Piplović, S. (1994), *Harold Bilinić (1894.-1984.)*, Split, Društvo arhitekata Split
- Plazibat, D. (2004), *Od doma do muzeja (Ivan Meštrović u Zagrebu)*, Zagreb, Fundacija Ivana Meštrovića, Zagreb
- Przybyszewski, S., Żuk-Skarszewski, T. (1925), *Stanisław Wyspiański*, Inst. Wyd. 'Biblioteka Polska', Warszawa
- Prančević, D. (2006), Prilog povijesti gradnje Vile Meštrović u Splitu, u: *Kultura ladanja, zbornik Dana Cvita Fiskovića*, Institut za povijest umjetnosti, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, str. 315-330
- Šegvić, N. (1983/84), Ivan Meštrović i arhitektura, u: *Arhitektura*, 186-187-188, str 4-9
- Veliko odlikovanje dvoje zagrebačkih obrtnika (1930?/1933?), u: *Obrtnički vjesnik*, 49, str.3

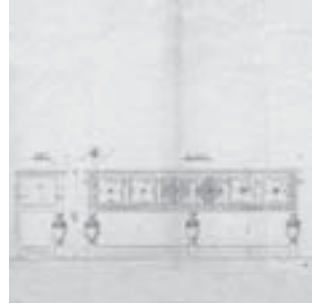

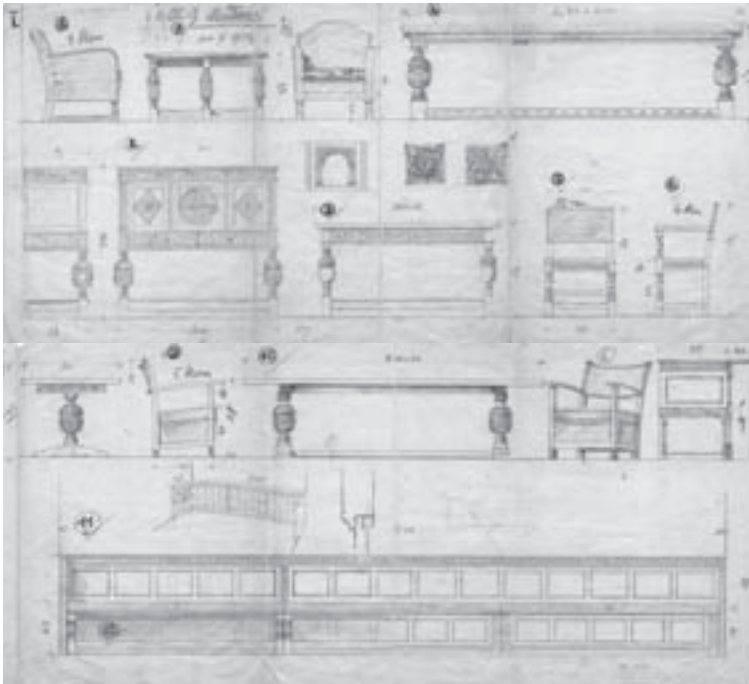
12.01

12.02

12.03

12.04

12.05

12.06